

A DALTANÍTÁS KOMBINÁLT MÓDSZEREI — A HALLÁSFEJLESZTÉS SZOLGÁLATÁBAN

Mielőtt a lényegre térnénk, talán nem érdekel nélküli a hangképzéssel kapcsolatban egy kis történeti visszapillantás.

Ahogy a mondák, regék, mesék sokáig csak szájról szájra jártak, hasonlóképpen a hangképzés, énektanítás módja is sokáig csak szájról szájra terjedt és hosszú ideig tartott, amíg eljutott fejlődésének olyan fokára, hogy írásba foglalják. A legrégebb hangképzési emlékeink *ind* eredetűek (idősz. e. 6. század), majd a kínaiak, egyiptomiak után a zsidók énektanításából maradtak fenn az első énektanítási emlékeink, bár *ókorból* kifejezett hangképzési utasítások nem maradtak fenn.

A középkorban is szájhagyományként terjedt az énektanítás és hangképzés. Hieronymus de Moravia szerint az akkoriaknak is voltak foglaltaik és elképzelésük a helyes, szép éneklésről. Valószínű, hogy módszer-
tant nem írtak azért, mert a tudományos felkészültségük nem állt elég magas fokon ahhoz, hogy gyakorlataik technikai alapjait leírják és megokolják.

Az *újkorban* Párizstól Szentpétervárig, Béctől Londonig olaszok tanítottak. Módszereiket nagyjából ők sem írták le (empirikus tanítás). Caccini írja az első módszertant, majd a „bel-canto”-kor metodikusai Tosi, Mancini az „a” hangzón alapuló gyakorlataikkal következnek.

A 19. században a nemzeti zenék kialakulásával kapcsolatban az énekes szöveg jelentősége fokozatosan megnőtt és előtérbe lép a magán- és mássalhangzó-éjtés kívánalma.

Végül századunkra jellemzőnek kell mondanunk azt a harcot, amely az empiria és a tudományosság között fennáll. Az utolsó tíz évre elfogadott elv a szöveg értelmességének, érthetőségének követelése mellett egy magasabbrendű, művészibb átélésre való törekvés, ez pedig csakis az elmélet és a gyakorlat szoros egységével érhető el.

Először talán a hallásfejlesztésről beszéljünk, amely az énektanítás állandó feladata. Minden óra, az órának minden mozzanata a készségfejlesztés szolgálatában áll. Mindez a külső hallás és ennek az alkotott képzetek alapján — a belső hallásra épül.

A hallásfejlesztés terén a végső célunk a dalt elképzelni kottakép alapján úgy, mintha az illető valóságban hallaná. Ezzel vezetjük a tanulókat a tudatos zenehallgatáshoz, a zene élvezéséhez. Tehát a hangképzés, az egyes daltanítási módszerek nem célok, ha-

nem csak eszközök a tanulók hallásának, éneklési készségének kiművelésére.

Már az alsó tagozatban találkozunk kombinált módszerekkel és itt főleg azért, hogy daltanításaink minél változatosabbak legyenek. Könyveink is utalnak erre, amikor ezt a szöveget olvashatjuk a dal felett: Ritmusát kottáról, dallamát hallás után tanuljuk.

De ugyanez a helyzet, amikor hallás utáni daltanítás közben áttérünk — különböző okoknál fogva — a szolmizálásra; kézzelről, ritkábban betűjelről, esetleg repülőkottáról. Régebben sok megjegyzés hangzott el olyan óra után, amikor a tanár valamely kombinált módszerhez folyamodott. Pl. ilyen megjegyzés, hogy ez nem volt igazi hallás utáni daltanítás, vagy valami más. Túl mereven kezelték ezeket a módszereket. Ezt saját magam tapasztaltam és akkor is, meg ma is az a véleményem, hogy a lényeg a dal megtanulásán van. Mindenki azt az utat válassza, amelyik eredményesebb és rövidebb a cél érdekében! Tehát ne az eszközökön vitázzunk, hanem a célt igyekezzünk elérni!

Bár itt meg kell jegyeznem, hogy van kivétel, amikor határozott céllal választok ilyen, vagy olyan módszert. Pl. bemutatok egy hallás utáni daltanítást stb.

Most nézzük a „hogyan”! Az a feladat, hogy a dal ritmusát kottából, dallamát hallás után.

Úgy kezdem, mintha hangjegy után tanítanék, de kérdéseim főleg ritmusra irányulnak. A ritmusfeldolgozás után megbeszéljük a szöveget, kifejtjük a dal mondanivalóját és utána a szokásos fokozatokkal folytatjuk. Valaki mondhatja, hogy ennek semmi értelme, felesleges időpazarlás, hisz a dallammal megtanulják a dal ritmusát is. Ez igaz, de mint a bevezetőmben említettem, tudatos éneklésre nevelünk. Az életkori sajátosságokat figyelembe vesszük. Nemcsak egy órára kell tekintettel lennünk, távolabbi perspektívában dolgozunk és nem utolsósorban a ritmusképzés egyúttal hallásképzés is.

Kisebb gyermekeknél az egész dal hangjegy utáni tanítása sokszor nem célravezető, nehéz figyelmét ébrentartani, vagy olyan zenei elemet tartalmaz a dal második fele, amit még nem tudatosítottunk, akkor az első részét hangjegy után, a másik felét hallás után taníthatjuk. Pl. „Szegény legény vagyok én” III. osztályban, ahol a ti még ismeretlen. A módszer: megtanítani a dal ritmusát, szolmi-

záljuk a dal első felét és ha már el is tudjuk dúdolni, a szöveg megtárgyalása után hozzá-énekeljük a dal második felét a szokásos módon.

A hallás után tanított dalrészecskék, szemelvények v. egész dalok a megfigyelésre építve fejlesztik a ráéneklési készséget, a hangemlékezet készségét. A kézjelekről, betűjelekről, hangjegyekről és ezek kombinációjából végzett énektanítás az emlékezetre építve fejleszti a belső hallást és az intonáló készséget.

A hangjegy utáni énektanításnak kombinált formája a módszertani könyvekben nem ismertetett módja, amikor a dalt repülőkortárról tanítjuk. A változatosság kedvéért akkor alkalmazhatjuk, ha a dalban könnyebb relációk vannak, nincs semmi ismeretlen zenei elem. Az előbb említett szempontokon felül még rendkívül szolgálja a figyelemre nevelést, főleg az alsó-tagozatban rendkívül hasznos.

A tanítás módja röviden: bemutatjuk a dalt. Megbeszéljük a feladatot. Az ötvonalas táblán megjegyezzük a dó helyét, szükség szerint az egyes hangokat és dalt ritmusban mutogatjuk, illetve szolmizáltatjuk. Ha hosszabb a dal, részenként, ha rövidebb, globálisan. Néhányszori éneklés után észrevesszük, hogy már nem is szükséges a dal hangról hangra való mutatása, a tanulók jól szolmizálják a dalt. Ha csoportok és egyesek is tudják, eldúdoljuk, vokalizáljuk, vagy hangutánzó szavakkal énekeljük. Hangképző jellege mellett lehetőséget ad annak ellenőrzésére, hogy a tanulók valóban tudják-e a dallamot. Aztán úgy folytatjuk, mintha eddig is kortából tanítottuk volna a dalt.

E módszer változata, amikor táblára felírjuk a dal hangjait a vonalrendszerre, a záróhangot megjelöljük — esetleg előjegyzést — és utána ritmusban mutogatjuk a dal hangjait, fokozatosan megközelítve a dal tempóját. Jó, ha közben ütemezünk, vagy a lüktetést a pad érintésével érzékeltetjük. A dallam megtanítása után következik a szöveg, majd a szépéneklés. E két mód rendkívül fejleszti a hallást. Röviden tehát először megfigyelik

a dallamot, azután belülről hallják, szolmizálják, a dallamot visszaadják, majd szöveggel éneklük.

Kombinálhatjuk úgy is az órát, hogy a dalt — esetleg felét, vagy ha hosszabb: egy sorát mint ismeretlen dallamot lediktáljuk, a tanulók kottába szedik és utána hangjegy utáni módszerrel tanítjuk. Ezzel a móddal azonban csínján bánjunk, csak annyit, amennyit a tanulók könnyedén elvégeznek. Az írás előtt megbeszéljük a dó — alsóbb osztályban a többi hang helyét. Először a hangjegyfejeket jegyezzük le, majd kielemezzük a ritmust és szolmizálással meggyőződünk annak helyességéről és motívumként hangoztatva részletenként írjuk a dallamhoz. Utána megjelöljük a hangsúlyos helyeket, azok elé meghúzzuk az ütemvonalakat. Kiírjuk az ütemjelzőt, és a szöveg hozzáadása után következhet a dal megtanítása. Ez a mód a belső hallást és az intonálási készséget fejleszti különösképpen.

Lehet, hogy ezzel a néhány móddal, amit most kifejtettem, nyitott kapukat döngtettem, de ha visszanézünk az elmúlt 20 évre és az énektanítás módszereit vizsgáljuk, arra a megállapodásra jutunk, hogy időnként egyes tanítási módszerek előtérbe — majd háttérbe kerültek.

Konkrétabban vagy a hallás utáni énektanítás, vagy a hangjegy utáni daltanítás került előtérbe, természetesen a kézjeles és betűjeles tanítás mellett. Az ötvenes években túlzottan a hangjegy utáni énektanítás dívott és mint minden, ez is magával hozta a hibáit, a gyerekek jobban szolmizáltak, azonban az órák elvesztették igazi zeneiségüket, átélt, felszabadult éneklés helyébe sok időt vesztő ritmizálás, sokszor nehézkes szolmizálgatás került, mivel a tanulóknak nem volt megfelelő a készségük.

Úgy hiszem, hogy kombinált módszerekkel úgy hallás utáni, mint hangjegy utáni énektanítás előnyei kerülnek előtérbe, és az énektanításunk eléri célját.

FELHASZNÁLT IRODALOM: Hegyi József Szakdidaktika és Kerényi M. György: Az éneklés művészete és pedagógiája.

